C/2026/1687

13.3.2026 г.

ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА

от 9 март 2026 година

относно човешкия капитал в Европейския съюз

(C/2026/1687)

СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,

като взе предвид Договора за функционирането на Европейския съюз, и по-специално член 148, параграф 4 от него,

като взе предвид становището на Комитета по заетостта,

като има предвид, че:

(1) Европейският стълб на социалните права, обявен през 2017 г. ([1]) от Европейския парламент, Съвета и Комисията, предоставя ориентир за възходяща конвергенция на условията на труд и живот в ЕС. В първия му принцип се потвърждава, че „*[в]секи има право на достъп до качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот с цел да поддържа и придобива умения, които му дават възможност да участва пълноценно в обществото и успешно да осъществява преходи на пазара на труда*“.

(2) Съобщението относно компаса за конкурентоспособността ([2]), прието от Комисията през януари 2025 г., определя пътна карта за възстановяване на икономическата динамика на ЕС и стимулиране на растежа. Насърчаването на уменията се определя като решаващ фактор, като се взема предвид, че висококвалифицираната работна сила е гръбнакът на европейската икономика, двигател на производителността, иновациите и качествените работни места и фактор за справедлив екологичен и цифров преход. През март 2025 г. Комисията прие съобщение относно Съюза на уменията ([3]), в което се подчертава решаващата роля на човешкия капитал и ориентираните към бъдещето умения за повишаване на конкурентоспособността и стратегическата автономност на Съюза, укрепване на готовността и подкрепа за устойчивия просперитет. През 2025 г. Комисията публикува и две съобщения относно изкуствения интелект (ИИ), в които се подчертава, че хората и уменията играят решаваща роля ([4]) ([5]).

(3) Както се потвърждава в съобщението на Комисията относно Съюза на уменията ([6]), интегрираният подход към координацията на политиките и засиленото многостранно наблюдение в рамките на европейския семестър осигуряват рамката за насочване на необходимите структурни реформи на пазарите на труда, които се основават на системите за образование и обучение и на инвестициите в човешкия капитал.

(4) В настоящата препоръка се взема предвид разделението на областите на компетентност между ЕС и държавите членки в областта на образованието и обучението, и по-специално отговорността на държавите членки за съдържанието на учебния процес и организацията на техните системи за образование и обучение, както е посочено в членове 165 и 166 от ДФЕС. Като действа в съответствие с ролята на Съюза и целта съгласно Договорите, Европейската комисия подкрепя развитието на качествено образование в държавите членки, насърчава тяхното сътрудничество и улеснява взаимното обучение, като допълва техните действия.

(5) От 2021 г. насам основната амбиция на европейското сътрудничество в областта на образованието и обучението е постигането на европейското пространство за образование (ЕПО). В този контекст, за да се реализира пълният потенциал на отделните лица и обществото, образованието и обучението се разглеждат холистично. Последните данни показват, че сътрудничеството на ЕС за постигане на ЕПО е успяло да осъществи важни нови действия на равнището на ЕС, да подкрепи националните реформи и да създаде устойчиви пътища за по-задълбочено европейско сътрудничество между образователните институции. По този начин това сътрудничество допринася и за развитието на човешкия капитал.

([1]) ОВ C 428, 13.12.2017 г., стр. 10
([2]) Съобщение на Комисията от 29 януари 2025 г. „Компас за конкурентоспособността на ЕС“ (COM(2025) 30 final).
([3]) Съобщение на Комисията от 5 март 2025 г. „Съюз на уменията“ (COM(2025) 90 final).
([4]) Съобщение на Комисията от 9 април 2025 г. „План за действие „Континент на ИИ“ (COM(2025) 165 final).
([5]) Съобщение на Комисията от 8 октомври 2025 г. „Стратегия за използването на ИИ“ (COM(2025) 723 final), в което се предлагат секторни и междусекторни действия, включително относно грамотността в областта на ИИ, повишаването на квалификацията и преквалификацията и определянето на необходимите умения, за да се увеличи внедряването на ИИ в ключови отрасли и публичния сектор.
([6]) В съответствие с Резолюцията на Съвета относно образованието и обучението в рамките на европейския семестър: осигуряване на информирани дебати за реформите и инвестициите, 2020/C 64/01.

(6) Настоящата препоръка има за цел да допълни насоките за политиките на държавите членки в областта на заетостта, по-специално като бъде разгледано свързаното с човешкия капитал измерение на тези политики. В нея се определят областите от общ интерес за ЕС. Когато е уместно в контекста на всяка държава членка, тези области ще бъдат анализирани в последствие в докладите по държави и могат да бъдат разгледани в специфичните за всяка държава препоръки, отправени като част от цикъла на европейския семестър. Тези въпроси имат и важно териториално измерение със значителни териториални различия в цяла Европа по отношение на уменията и човешкия капитал.

(7) Съгласно член 150 от ДФЕС всяка година държавите членки разглеждат в рамките на Комитета по заетостта всички аспекти, свързани с резултатите в областта на заетостта в ЕС, с оглед на съвместния годишен доклад за състоянието на заетостта в Съюза и за прилагането на насоките за заетостта (член 148, параграф 5 от ДФЕС) и като вземат предвид информацията, получена от държавите членки чрез техните годишни доклади за напредъка (които служат и за целите на член 148, параграф 3 от ДФЕС).

(8) ЕС е изправен пред постоянен недостиг на работна ръка и умения. Този недостиг е значителен в различните държави членки, региони и сектори и засяга дружества от всякакъв мащаб. Процентът на свободните работни места в ЕС, който е показател за измерване на недостига на работна ръка, остава висок, 2,0 % (за третото тримесечие на 2025 г.), и е близо до равнището си отпреди пандемията ([7]). Освен това липсата на квалифицирана работна ръка възпрепятства инвестициите и иновациите: 68 % от средните предприятия са посочили недостига на умения като сериозен проблем през 2023 г. ([8]), а 77 % от предприятията са посочили, че недостигът на умения е бил пречка пред дългосрочните инвестиции през 2024 г. ([9])

(9) Някои сектори и професии са изправени пред голям недостиг на работна ръка и умения в целия ЕС. През 2024 г. най-широко разпространените професии с недостиг на работна ръка в ЕС са свързани с техническите профили в производството и строителството (включително заварчици и резачи на метал, строителни електротехници и сродни на тях, водопроводчици и тръбопроводчици, работници в областта на металообработката) и професиите в здравеопазването (медицински сестри, общопрактикуващи лекари и специалисти по медицина, здравни асистенти и физиотерапевти, като през 2022 г. недостигът се оценява на 1,2 милиона лекари, медицински сестри и акушерки в ЕС ([10])). В същото време само 12 % от земеделските стопани в ЕС са на възраст под 40 години, което потенциално излага на риск продоволствената сигурност на ЕС. Транспортният сектор също е изправен пред широко разпространен недостиг на квалифицирана работна ръка за всички видове транспорт (шофьори на тежкотоварни автомобили, камиони, автобуси и трамваи, както и моряци, по-специално лица от командния състав) ([11]), ([12]). Широко разпространен е и недостигът на специалисти в областта на ИКТ, строителни инженери и преподавателски персонал. Специалистите в областта на ИКТ са едва 5,0 % от работната сила, което е много под целта на цифровото десетилетие за 2030 г. от 10 %, със значителни дисбаланси между половете. Във връзка с екологичния преход бяха установени 24 професии с недостиг на работна ръка в множество държави членки, включително работници в областта на изолацията, строителни инженери и механици на климатични и охладителни инсталации (в 14 държави членки), строителни техници (в 12 държави членки) и работници по изграждане и ремонт на покриви (в 11 държави членки). Европа ще трябва да развие капацитет в основни задачи, свързани с кръговата икономика, които трябва да се адаптират от линейни към кръгови системи и пазари. Тези умения са на всички равнища — от архитекти и инженери до събирачи и сортировачи на отпадъци.

(10) Технологичният напредък и екологичният и цифровият преход ще увеличат допълнително търсенето на нови умения и ще изострят съществуващия недостиг и несъответствията между уменията и изискванията на пазара на труда. Поради възхода на ИИ, технологиите за енергия от възобновяеми източници, биотехнологиите, отбраната, космическото пространство и нуждите в областта на сигурността, както и сложния анализ на данни, търсенето на специалисти в областта на науката, технологиите, инженерството и математиката (НТИМ) нараства.

([7]) Средният процент на свободните работни места между 2013 г. и 2019 г. възлиза на 1,7 %.
([8]) Евробарометър № 537 11/2023.
([9]) Проучване на ЕИБ относно инвестициите, 2024 г.: преглед на Европейския съюз https://www.eib.org/attachments/lucalli/20240238_econ_eibis_2024_eu_en.pdf.
([10]) Доклад на Европейската комисия/ОИСР „Здравето накратко в Европа“, 2024 г.
([11]) EURES_Report_on_labour_shortages_and_surpluses_2024.
([12]) Моряци — Мобилност и транспорт — Европейска комисия.

(11) В доклада за състоянието на цифровото десетилетие за 2025 г. (SDD25) се подчертава, че разликата между търсенето на пазара на труда и наличните таланти продължава да се увеличава, особено в области като ИИ, киберсигурността, анализа на данни и полупроводниковите технологии. До 2027 г. ЕС ще се нуждае от между 6,2 и 7 милиона работници, свързани с ИИ, като около 60 % от работната сила ще се нуждае от умения в областта на ИИ ([13]). В областта на киберсигурността беше установен недостиг от около 300 000 специалисти, а в областта на полупроводниците няма да достигат близо 100 000 нови специалисти при настоящите тенденции. Националните пътни карти на държавите членки показват все по-голям акцент върху цифровото образование и ученето през целия живот, но усилията остават разпокъсани и неравномерни, като обхватът им е ограничен до нискоквалифицираните и по-слабо представените групи. Прогнозите показват, че без по-решителни съвместни действия и устойчиви инвестиции ЕС няма да постигне целите в областта на цифровите умения ([14]).

(12) От 2023 г. насам преструктурираният и планираното съкращаване на работни места постепенно се увеличават. Различните преструктурирания и краткосрочните промени допринесоха за повишаване на осведомеността, че са необходими спешни действия. През 2024 г. планираните съкращения на работни места възлизат на приблизително 65 000 в целия ЕС, които са съсредоточени в конкретни сектори и региони ([15]). Автомобилната промишленост, телекомуникациите и пощенските услуги са най-силно засегнати. Между 2019 г. и 2024 г. автомобилната промишленост е загубила приблизително 240 000 работни места в целия ЕС ([16]). Европейският стоманодобивен сектор също е подложен на нарастващ натиск, като през 2024 г. са съкратени 18 000 работни места, а в химическия сектор работните места са намалели с приблизително 15 000 през 2023 г. и 2024 г. Това е особено тревожно, като се има предвид решаващата роля на сектора в производството на отбранителни и космически способности. Като цяло нарушаването на търговските потоци, отслабеното търсене в световен мащаб и по-високите разходи за енергия оказват отрицателно въздействие върху пазара на труда.

(13) Очаква се преходът към неутралност по отношение на климата, който вече засяга растежа на заетостта, да създаде между 1 и 2,5 милиона допълнителни работни места до 2030 г., ако бъде придружен от ефективни политики. В Законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии ([17]) до 2030 г. се предвижда увеличение с 350 000 работни места в производството в отраслите с нулеви нетни емисии. Освен това, за да се постигнат целите на ЕС за 2030 г. в областта на вятърната и слънчевата енергия, са необходими още около 130 000—145 000 квалифицирани работници и свързани с това инвестиции в умения в размер на 1,1—1,4 милиарда евро до 2030 г. До 2035 г. се очакват 4,2 милиона свободни работни места в строителството. Те включват места на работници, които напускат сектора и трябва да бъдат заместени, и 88 000 нови работни места, чието създаване е стимулирано и от санирането на сгради ([18]). Очаква се също така въоръжените сили и отбранителната промишленост да увеличат значително броя на заетите лица, по-специално за лицата с образование в областта на НТИМ и професионалното образование и обучение (ПОО).

(14) Значителният недостиг на работна ръка и умения в горепосочените сектори и в регионите в целия ЕС вероятно ще се засили през следващите години поради застаряването на населението и нарастващото търсене на работна сила в сектори от стратегическо значение за ЕС, като например i) модерни цифрови технологии; ii) чист преход и декарбонизация на промишлеността, включително кръгова икономика; iii) здравеопазване и биотехнологии, селско стопанство и аквакултури, както и биоикономика; и iv) отбранителна промишленост и космическо пространство. Тези предизвикателства ще окажат значителен натиск върху икономиките и пазарите на труда, което подчертава спешната необходимост от проактивни действия. Поради това днес е от решаващо значение да се поддържа и увеличава човешкият капитал на ЕС чрез целенасочени и гъвкави политики и инвестиции в образованието, обучението, както и в повишаването на квалификацията и преквалификацията, съобразно съответните промишлени политики. Чрез насърчаване на работна сила, подготвена да се възползва от технологичния напредък, да се адаптира към променящите се нужди на промишлеността и да се възползва от нововъзникващите възможности, ЕС може не само да смекчи настоящия и бъдещия недостиг на работна сила и умения, но и да укрепи дългосрочната си икономическа устойчивост и конкурентоспособност в световен мащаб. Освен това достъпът до жилища на достъпни цени може също така да улесни трудовата и образователната мобилност и да подкрепи развитието на човешкия капитал и конкурентоспособността.

([13]) Формиране и укрепване на европейските таланти в областта на ИИ, 2025 г.

([14]) В доклада за състоянието на цифровото десетилетие от 2024 г. се изчислява, че без допълнителни действия само 59,8 % от възрастното население ще има поне основни цифрови умения до 2030 г., което е далеч под целта от 80 %.

([15]) Европейска комисия: (Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“, Пазар на труда и развитие в областта на трудовите възнаграждения в Европа — Годишен преглед за 2025 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2025 г., https://data.europa.eu/doi/10.2767/1810636.

([16]) Евростат, Employed persons by detailed economic activity (NACE Rev. 2 two-digit level) (2008-2026) (Наети лица по подробно описана икономическа дейност (двуцифрено ниво на NACE Rev. 2) (2008—2026 г.).

([17]) Регламент (ЕС) 2024/1735 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 г. за създаване на рамка от мерки за укрепване на европейската екосистема за производство в областта на технологиите за нулеви нетни емисии и за изменение на Регламент (ЕС) 2018/1724.

([18]) Европейски център за развитие на професионалното обучение. (2023 г.). Екологизирането на строителния сектор в ЕС: определяне на необходимите умения. Серия „Информация за данните“.

(15) Европейските системи за образование и обучение са изправени пред предизвикателства при предоставянето на солидни основи на уменията на всички учащи, по-специално на тези в неравностойно социално-икономическо положение, както и на лицата с ниска квалификация, мигрантите, хората с увреждания и ромите, които да им позволят да участват активно на пазара на труда. Резултатите по математика, четене и природни науки са намалели през последните десетилетия, като през 2022 г. около 30 % от 15-годишните имат слаби резултати по математика, а 25 % от тях — по четене и природни науки. През 2022 г. едва 16 % от учениците в неравностойно положение са се представили добре по четене, математика или природни науки, което представлява спад спрямо 21 % през 2015 г. ([19]) За учениците с мигрантски произход вероятността да напуснат системата на образование и обучение с ниска квалификация или без квалификация е два пъти по-голяма ([20]). Тези предизвикателства се изострят допълнително от различията в достъпа до качествено и приобщаващо образование и обучение в по-слабо развитите региони и необлагодетелстваните, селските и отдалечените райони. Над 40 % от осмокласниците нямат основни цифрови умения ([21]). Укрепването на цифровите умения е от съществено значение за успешната цифрова трансформация, включително чрез използването на цифрово обучение, инструменти за цифрово тестване и ефективно, отговорно, приобщаващо и етично използване на ИИ. Същевременно ще бъде важно да се обърне внимание на потенциалните вредни последици от използването на цифрови устройства, особено за по-малките ученици. Трудностите в детството се пренасят и в зряла възраст, като една пета от възрастните имат затруднения с четенето и писането. Образованието и обучението играят ключова роля в подготовката на учащите се да станат активни граждани, да участват в демократичния живот, да разпознават невярната информация и да използват цифровите технологии по безопасен, отговорен и устойчив начин. 73 % от младите хора (на възраст 15—30 години) заявяват, че тяхното образование им е осигурило необходимото ниво на умения за разпознаване на дезинформацията.

(16) Въпреки високото равнище на заетост на наскоро завършилите ПОО (80 % през 2024 г.) ПОО и професионалната подготовка продължават да са изправени пред предизвикателства по отношение на своята привлекателност, като много програми за професионално обучение са подложени на стереотипи и като цяло на ограничено обществено признание. През 2023 г. 3,75 милиона учащи в ПОО в целия ЕС са записани в програми в областта на НТИМ, което представлява 36,3 % от всички учащи в ПОО със средна степен на професионална квалификация. Това все още е далеч от целта на равнището на ЕС, предложена в стратегическия план на Комисията за образованието по НТИМ, от най-малко 45 % до 2030 г., което — при настоящите нива на записване — би означавало още 900 000 ученици в ПОО да се прехвърлят в областта на НТИМ. В ПОО със средна степен на професионална квалификация учащите се жени са значително по-слабо представени в областта на НТИМ.

(17) На равнището на висшето образование, въпреки голямото търсене в много области на НТИМ, около половината от държавите членки отчитат спад в броя на записаните в областта на НТИМ между 2015 г. и 2023 г., като понастоящем този дял е 26,9 % от студентите, което е далеч от целта за 2030 г., предложена от Комисията в стратегическия план на за образованието по НТИМ, от най-малко 32 % от студентите във висшето образование да са в области на НТИМ. В сравнение с други развити икономики ЕС има второто най-ниско съотношение на завършилите висше образование в областта на НТИМ на хиляда млади хора (14,3 %). На ниво докторска степен почти 40 % от студентите са записани в областта на НТИМ, но делът им в ИКТ е много малък. Недостатъчната представеност на жените в НТИМ изостря проблема. От всички области на образованието ИКТ е областта с най-ниско участие на жените, като само 20 % от студентите са жени. Отпадането от висшето образование продължава да буди безпокойство, особено при бакалавърската степен, като едва 63 % от студентите завършват висше образование в областта на НТИМ в рамките на три години от теоретичния край на следването.

(18) Недостигът на квалифицирани учители в много държави членки, региони, градове и отдалечени и селски райони представлява значителен риск за качеството на образованието. През 2024 г. около една пета от учителите ([22]) са работили в училища, в които е имало недостиг на квалифицирани учители, което ограничава качественото обучение. Освен това броят на наличните учители ще намалее през следващите години поради застаряването на преподавателската работна сила. През 2023 г. 25 % от учителите — от началния до гимназиалния етап на средното образование — са били на възраст 55 или повече години (което се равнява на повече от 1 300 000 учители). Освен това възприеманата липса на привлекателност и обществено признание на професията, както и ниските доходи (в сравнение с други професии, до които образователната степен може да даде достъп) допринасят за недостига на учители в целия ЕС. Острата липса на учители в областта на НТИМ допринася за предизвикателствата. Липсата на привлекателност на някои територии може да окаже въздействие и върху задържането на учители в необлагодетелствани, селски и отдалечени райони. Готовността на учителите да работят с ученици с увреждания и/или специални образователни потребности и/или в неравностойно социално-икономическо положение е допълнителен повод за безпокойство. Освен това непоследователното използване на технологиите в училищата, недостатъчната оценка на цифровите умения и различната подготвеност на учителите възпрепятстват подобряването на равнището на цифровите умения на младите хора въпреки увеличените инвестиции в цифрова инфраструктура и образование в държавите членки и регионите.

([19]) Вж. програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA).

([20]) Евростат, [edat_lfse_02] Преждевременно напускащи системата на образованието и обучението - данни по държава на раждане.

([21]) Вж. International Computer and Information Literacy Study (ICILS) (Международно проучване на компютърната и информационната грамотност).

([22]) В 22-те държави — членки на ЕС, участващи в международното изследване за преподаване и учене (TALIS) през 2024 г. ОИСР (2025 г.), Резултати от TALIS 2024 г.: Резултати от TALIS 2024 г.: Състояние на преподаването, OECD Publishing, Париж, https://doi.org/10.1787/90df6235-en.

(19) Привеждането на програмите за образование и обучение в съответствие с нарастващото търсене на пазара на труда продължава да бъде предизвикателство за системите за образование и обучение в целия ЕС. Академиите за секторни умения и подобни инициативи, за които се призовава и в съобщението относно Пакта за чиста промишленост ([23]), могат да подкрепят разработването на съответно учебно съдържание и учебни програми ([24]). Някои държави членки са предприели съответни реформи, но продължават да съществуват значителни различия между компетентностите, които студентите придобиват, и тези, които се изискват от работодателите. Например, въпреки че за 90 % от работните места са необходими основни цифрови умения, само 55,6 % от възрастните в ЕС притежават такива умения. Това е предизвикателство и сред младите хора в ЕС. Тъй като 42,5 % от осмокласниците не разполагат с достатъчно добре развити основни цифрови умения, е необходим голям напредък, за да се постигне целта на ЕС този дял да спадне до под 15 % ([25]). С навлизането на ИИ основната цифрова грамотност става все по-недостатъчна и за все повече нови работни места за млади висшисти се изискват задълбочени умения в областта на ИИ и критично и стратегическо мислене. В този контекст на несъответствие между уменията, необходими на пазара на труда, и наличните умения, гарантирането на съответствие на ПОО с нуждите на пазара на труда е от ключово значение, включително с активното участие на социалните партньори, като същото важи и за висшето образование. Учебните програми играят важна роля за предоставянето на отговор на развитието на потребностите от ориентирани към бъдещето, мултидисциплинарни и междусекторни умения, което е от съществено значение за разработването и използването на нови знания и технологии. По отношение на младите хора интегрирането в програмите за образование и обучение на ученето в процеса на работа като цяло повишава пригодността за заетост на завършилите: равнището на заетост на наскоро завършилите ПОО, които са участвали в учене в процеса на работа, е било 84,3 % през 2024 г. в сравнение с 69,7 % за тези, които не са участвали ([26]).

(20) Ученето през целия живот, включително повишаването на квалификацията и преквалификацията, е от съществено значение, за да могат хората да бъдат в крак с бързо променящия се пазар на труда, включително прехода от западащи към разрастващи се сектори. През 2022 г. обаче само 39,5 % от възрастните са участвали в обучение през предходната година, което е с повече от 20 процентни пункта под водещата цел на ЕС от 60 % до 2030 г. ([27]) Нискоквалифицираните възрастни, които биха имали най-голяма полза от обучението, участват значително по-малко (11,3 %). Участието е по-слабо в по-слабо развитите региони и в районите в стагнация, включително селските и отдалечените райони, както и за уязвимите групи, които са изправени пред допълнителни пречки пред достъпа до обучение. Преодоляването на този недостиг е от решаващо значение за превръщането на ученето през целия живот в осезаема реалност за всички, поради което са необходими ускорени и координирани действия от страна на държавите членки, предприятията и социалните партньори при същевременно зачитане на тяхната роля и автономност. Понастоящем равнищата на финансова грамотност в ЕС са много ниски. Според проучването „Евробарометър“ от 2023 г. около една четвърт (26 %) от гражданите на ЕС са с високо равнище на финансови познания.

(21) Ориентирането през целия живот играе решаваща роля за предоставянето на възможност на хората да ръководят професионалните си преходи и да се адаптират към променящите се условия на пазара на труда. Ориентирането през целия живот е непрекъснат процес, който дава възможност на гражданите на всякаква възраст да определят своите способности, компетентности и интереси, да вземат информирани решения в областта на образованието, обучението и професиите и да ръководят индивидуалния си житейски път. Интегрирането на ориентирането през целия живот в стратегиите за учене през целия живот укрепва уменията за управление на професионалното развитие, улеснява достъпа до услуги за професионално ориентиране за всички граждани и гарантира осигуряване на качество и координация между заинтересованите страни. Тези принципи са от съществено значение за подпомагане на развитието на човешкия капитал и за насърчаване на устойчивостта и адаптивността в контекста на технологичния, екологичния и демографския преход. Препоръката на Съвета от 16 юни 2022 г. относно индивидуалните сметки за обучение включва изявление, че ориентирането е част от по-широка рамка от условия, благоприятстващи ефективното използване на индивидуалните права на обучение. Препоръката на Съвета от 16 юни 2022 г. относно европейски подход към микроудостоверенията включва ключов принцип относно ориентирането.

(22) Необходимо е подходящо финансиране за ориентираните към бъдещето системи за образование и обучение. Бездействието струва скъпо: до 2030 г. годишните социални разходи за преждевременно напускащи системата на образованието и обучението в световен мащаб ще се равняват на 6 трилиона щатски долара. ([28]) Намаляването на равнището на основните умения сред младите хора би могло да понижи дългосрочния растеж на многофакторната производителност с около 3 % в държавите от ОИСР. Инвестициите в човешки капитал, включително в здравето на населението и политиките, които го подкрепят, допринасят за по-висока производителност и устойчив икономически растеж.

([23]) Съобщение на Комисията от 26 февруари 2025 г. „Пактът за чиста промишленост: Съвместна пътна карта за конкурентоспособност и декарбонизация“ (COM(2025) 85 final).

([24]) В годишните доклади на програмата „Цифрово десетилетие“ се определят ключови реформи, които да бъдат предприети от държавите членки за справяне с предизвикателствата в тази област.

([25]) Международно проучване на компютърната и информационната грамотност (ICILS) от 2023 г., проведено от Международната асоциация за оценяване на образователните постижения (IEA).

([26]) Въз основа на Европейското проучване на работната сила, специална извадка.

([27]) Участие в обучение за възрастни, с изключение на обучението на работното място с наставник, съгласно Проучването на образованието за възрастни.

([28]) Brunello, G., Rocco, L., Eck, M., 2024, The price of inaction: the global private, fiscal and social costs of children and youth not learning (Цената на бездействието: частните, фискални и социални разходи в световен мащаб поради децата и младежите, които не учат), ЮНЕСКО.

(23) Публичните разходи сами по себе си не могат да покрият мащаба на нуждите от повишаване на квалификацията и преквалификация, като се имат предвид трансформационните предизвикателства, пред които е изправен ЕС. За възрастните основната форма на учене е обучението, свързано с работата (80 % от възрастните учещи през 2022 г.). Това обучение се финансира предимно от работодателите (почти 90 % от цялото свързано с работата обучение за възрастни). Въпреки това една трета от дружествата не предоставят курсове или други форми на обучение на нито един от своите служители, като разходите са една от основните посочени пречки (наред с работното натоварване и времевите ограничения). Стимулирането на ефективни частни разходи за умения, включително чрез обвързване на обществените поръчки с ангажиментите за обучение, насърчава дружествата да поемат по-голяма отговорност за развитието на уменията на своята работна сила. Правилата за държавна помощ дават възможност за подкрепа за обучение, повишаване на квалификацията и преквалификация от страна на доставчиците на услуги, включително малките и средните предприятия, при изпълнение на съответните условия. В съобщението относно Съюза на уменията се призовава за оценка на съответните разпоредби, за да се гарантира, че те предоставят по-добри стимули за промишлеността, включително социалната икономика, с цел да се инвестира в повишаване на квалификацията и преквалификация на работниците. Публично-частните партньорства могат да мобилизират допълнителни инвестиции в умения, да насърчават сътрудничеството и да предоставят по-добри стимули за промишлеността, включително социалната икономика, с цел да се инвестира в повишаване на квалификацията и преквалификация на работниците и да се насърчава сътрудничеството.

(24) Въпреки значителните публични инвестиции в първоначалното образование през последните няколко десетилетия, качеството на образованието в някои държави членки и региони е в застой или се е влошило. За да се увеличат максимално ефективността и ефикасността на инвестициите в образование, обучение и умения, оценките на въздействието и оценяването са от ключово значение, като в идеалния случай се извършват преди, по време на изпълнението и след него, включват се всички съответни заинтересовани страни и се използват навременни и надеждни административни данни, когато това е възможно ([29]). Създаването на център за знания в областта на социалните инвестиции и интегрирането на международно договорените (ИКЕ на ООН) сателитни сметки за образование и обучение ([30]) в националните сметки могат да подобрят оценката на политиката и да предоставят по-точна количествена оценка на възвръщаемостта на инвестициите в човешки капитал. Комисията също така създаде учебна лаборатория за инвестиране в качествено образование и обучение ([31]), която подпомага държавите членки при извършването на оценки на политиките по образованието и обучението, за да направят публичните си разходи в тези области по-ефективни от гледна точка на разходите и да предоставят повече информация.

(25) Достъпните, лесно разбираеми, целенасочени и актуални аналитични данни за уменията са от съществено значение за ефективните и ориентирани към бъдещето политики в областта на образованието и обучението. Определянето на необходимите умения в ЕС обаче продължава да бъде разпокъсано, което възпрепятства добре информираното вземане на решения. Въпреки използването на методи за прогнозиране на уменията в държавите членки, продължават да съществуват значителни предизвикателства, включително разнообразие от таксономии, сложност на източниците и методите на данни и ограничения по отношение на надеждността и детайлността на данните, което може да ограничи използваемостта на информацията. Прогнозите за бъдещото търсене на дадена професия обикновено се различават значително, което отразява различните допускания относно степента на автоматизация на задачите и по-широкия икономически и демографски контекст. Сравняването и комбинирането на тези източници е необходимо за една по-добре информирана политика.

(26) Почти всеки трети служител в ЕС работи на работни места, които не съответстват на неговите умения, което предполага неоптимално използване на трудовия потенциал. Въпреки потвърждаването на значението на поддържането на стандарти за качество за защита на целите от общ интерес и на спазването на правото на ЕС, прекалено строгото регулиране на някои професии и тромавите процедури за признаване създават пречки пред навлизането на пазара на труда и намаляват мобилността на пазара на труда. Това допринася за несъответствията между търсените и предлаганите умения и за недостига на работна ръка както на национално равнище, така и на равнището на ЕС.

(27) Европейските работодатели срещат трудности при наемането на работници от държави извън ЕС. По-малко от 10 % от всички малки и средни предприятия са наели работници от трети държави, за да покрият недостига на умения, като повечето от тези, които са го направили, са сметнали процеса за труден. Гражданите на трети държави често се сблъскват с фрагментирани и бавни процедури за признаване на техните квалификации и с проблеми, свързани със свръхквалификация и несъответствия между търсените и предлаганите умения. Процентът на свръхквалификация за гражданите на трети държави може да бъде два пъти по-висок от този за гражданите на ЕС.

ПРЕПОРЪЧВА на държавите членки, в съответствие с техните области на компетентност и при отчитане на условията на национално равнище, да предприемат следните действия през периода 2026—2027 г.:

([29]) Заключения на Съвета относно Ролята на социалните политики и политиките за пазара на труда и уменията за устойчиви икономики, 20 юни 2024 г. и Доброволните ръководни принципи за държавите — членки на ЕС, за оценка на икономическото въздействие на реформите и инвестициите в областта на пазара на труда, уменията и социалната политика, юни 2024 г.

([30]) Сателитните сметки са допълнителни рамки, с които се разширяват основните национални сметки, като се предоставят допълнителни подробности за конкретни области. Сателитните сметки за образование и обучение определят количествено инвестициите в човешки капитал чрез измерване на разходите за формално образование, професионално обучение и неформално учене.

([31]) https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/learning-lab

1. Справяне с недостига на умения в стратегически сектори

— Да предприемат действия, за да се справят с недостига на умения, с акцент върху професиите, по-специално изискващи умения в областта на науката, технологиите, инженерството и математиката (НТИМ), включително ИКТ и ИИ, в сектори от стратегическо значение за конкурентоспособността и устойчивостта (като цифрови и чисти технологии, кръгова икономика и декарбонизация на промишлеността, здравеопазване и биотехнологии, селско стопанство, рибарство и аквакултури, биоикономика, отбранителна промишленост и космическо пространство).

— Да засилят ускореното, както и по-дългосрочното предоставяне на ориентирани към бъдещето и съобразени с пазара на труда умения в области от стратегическо значение, като насърчават партньорствата между доставчиците на образование и обучение, публичните служби по заетостта, социалните партньори и отделните предприятия, както и публичните органи, включително на регионално и местно равнище.

— Да намалят пречките пред достъпа до регулирани професии и да предприемат мерки за насърчаване на по-бързото признаване на квалификациите в стратегически сектори за гражданите на ЕС и на трети държави, като същевременно запазят стандартите за качество.

2. Укрепване на основните умения с цел изграждане на солидни основи за по-висока конкурентоспособност

— Да засилят придобиването на грамотност, математически (включително финансова грамотност), научни, цифрови и граждански умения от ранна възраст и през цялата зряла възраст, както и на всички равнища и видове образование и обучение, като се обръща специално внимание на групите в неравностойно социално-икономическо положение и хората с увреждания, но същевременно се подкрепят най-талантливите. Да предприемат стъпки за постигане на целите на равнището на ЕС, договорени в рамките на европейското пространство за образование, по отношение на учениците до 15-годишна възраст, които не постигат задоволителни резултати по отношение на основните умения.

— Да осигурят равен достъп до образование и грижи с високо качество в ранна детска възраст като средство за намаляване на разликите в успеваемостта.

— Да осигурят адекватни стимули за увеличаване на привлекателността на учителската професия, особено за предметите в областта на НТИМ. Да предоставят подкрепа за първоначалното и непрекъснато професионално развитие на всички равнища, включително за приобщаващи и отчитащи аспектите на пола подходи за преподаване.

— Да укрепят цифровите умения на учениците, чираците и учещите през целия живот, включително грамотността в областта на изкуствения интелект (ИИ), наред с критичното мислене, да прилагат инструменти за цифрово тестване с цел наблюдение на напредъка и да предоставят обучение на учителите във връзка с подобрено от технологията обучение. Да насърчават ефективното, отговорно, приобщаващо и етично използване на ИИ.

— Да установят предизвикателствата, свързани с въздействието на използването на цифрови устройства върху академичните резултати и психичното и физическото благосъстояние, и да предприемат съответни действия в това отношение.

3. Укрепване на професионалното образование и обучение (ПОО)

— Да повишат качеството и привлекателността на ПОО и професионалната подготовка, включително чрез справяне с отрицателните възприятия, засилване на приобщаването на групите в неравностойно положение и преодоляване на свързаните с пола стереотипи, по-специално в програмите в областта на НТИМ.

— Да създават и прилагат политики или стратегии за увеличаване на дела на учащите в ПОО със средна степен на професионална квалификация, записани в области на НТИМ, по-специално дела на учащите се жени, и за достигане на най-малко 12 % ([32]) от учащите в ПОО да участват в учебен опит в чужбина.

— Да осигурят достатъчен брой особено на учители и обучители в областта на НТИМ и да стимулират ученето в процеса на работа в сътрудничество с дружествата.

4. Подобряване на резултатите от висшето образование в областта на НТИМ

— Да увеличат капацитета, целесъобразността и привлекателността за младите хора на програмите в областта на НТИМ за висше образование (включително програми за професионално обучение на по-високо равнище), по-специално в сферата на ИКТ и ИИ, в области с голям недостиг на работна сила и умения и в стратегически области. Да насърчават мерки за предоставяне на възможности на учащите се жени в тези области.

— Да насърчават грамотността в областта на ИИ и критичното и стратегическо мислене на завършилите висше образование, да стимулират трансдисциплинарните подходи и да засилят интернационализацията на програмите в областта на НТИМ за висше образование (включително програми за професионално обучение на по-високо равнище), по-специално чрез съвместни транснационални програми.

([32]) Вж. Препоръка на Съвета от 13 май 2024 г. „Европа в движение“ – възможности за образователна мобилност за всеки.

5. Инвестиции в образованието, обучението и уменията

— Да насърчават ефективни и ефикасни публични разходи за образование и умения, съизмерими с установените предизвикателства и договорените общи и конкретни цели, включително чрез мобилизиране на средства от фондовете на политиката на сближаване, включително Европейския социален фонд плюс.

— Да насърчават частните инвестиции в повишаване на квалификацията и преквалификация с добро качество и използването на компонента на политиката за социални инвестиции и умения на InvestEU, както и да осигуряват полезни взаимодействия с публичните инвестиции.

— Редовно да извършват мониторинг и да оценяват инвестициите в образование и умения на национално, регионално и местно равнище, като използват солидни и съобразени с конкретните нужди методики за оценяване и оценка на въздействието и същевременно избягват ненужната административна тежест. Да разчитат, когато е полезно, на доброволните ръководни принципи, одобрени от Съвета ([33]), за да се осигури информация за разработването на политики, основани на факти.

— Да осигурят използването на административни данни за оценка на ефективността и ефикасността на публичните и частните разходи за образование и обучение.

6. Аналитични данни за уменията за овладяване на преходите на пазара на труда

— Да разработят и прилагат методики за използването на големи информационни масиви и изкуствен интелект, за да се предоставят по-добри и по-навременни аналитични данни за уменията, като се надграждат и допълват съществуващите количествени и качествени източници на аналитични данни за уменията.

— Допълнително да интегрират и да увеличат редовното използване на аналитични данни за уменията при проектирането (и изменянето) на национални, регионални и местни стратегии за умения и икономическо развитие, в областта на професионалното ориентиране през целия живот, преориентирането и прехода от едно работно място към друго, както и при изготвянето и разработването на ориентирани към бъдещето програми за образование и обучение.

Съставено в Брюксел на 9 март 2026 година.

За Съвета

Председател

M. MOUSHOUTTAS

([33]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10779-2024-INIT/bg/pdf.